

GOST KOMENTATOR

Sekularni fundamentalizam

U tipologiji fundamentalizma susrećemo se i sa sekularnim fundamentalizmom. Potonji brani temelje svjetovnosti na znanosti i razumu postavljene, te promiču odvajanje religije u privatnu sferu društva i privatnost svakoga pojedinca. Taj sekularni fundamentalizam, pretvoren u svjetovnu religiju, izaziva svekolike religijske fundamentalizme. Događanja na globalnoj razini imaju obrise »globalnoga rata« dvaju fundamentalizma koji bi svaki na svoj način htio afirmirati vlastitu istinu.

Sekularizam kao dijete novovjekovlja spada, dakle, u naprednjačku sastavnicu ili u kontekst refleksivne modernizacije, ali ta ista naprednjačka sastavnica i u liberalizmu kao ideologiji potpore sekularizmu vodi zastranama i isključivostima.

Novi monizam u vidu jednog tipa apsolutizirajućeg sekularnog fundamentalizma postaje podjednako opasnim vidom fundamentalizma radikalnog liberalizma na kraju dvadesetog i početkom 21. stoljeća, isto kao sekularni fundamentalizmi antiliberalnog tipa poput fašizma, nacionalsocijalizma i boljševizma u vrijeme velikih reverzija valova demokratizacije početkom 20. stoljeća.

O sekularnom fundamentalizmu valja zboriti kao ideologiji i pokretu na globalnoj razini, koji dovodi u pitanje pluralnu strukturu svijeta, namećući svoju istinu, pojedincima, društvima, kulturama i civilizacijama. On bi mogao biti neka radikalna druga moderna, koja izaziva radikalne odgovore s različitih strana obrane religije, obitelji, nacije-države, identiteta i tomu slično. Objasnenje leži u radikalnom programu sekularnog funda-

Dr. Anđelko
MILARDOVIĆ

Centar za politološka istraživanja -
www.cpi.hr

*Današnji sukob
Zapada i Istoka
neki tumače kao
sukob dvaju
fundamentalizama -
sekularnoga i
religijskoga*

STAJALIŠTA

Iseljenici su podržali Deklaraciju

I seljena Hrvatska i Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika u direktnoj su povijesnoj sinkronijskoj i dijakronijskoj relaciji zahvaljujući djelovanju povjesničara i direktora Instituta za historiju radničkog pokreta i onodobnog člana Odbora Matice iseljenika Hrvatske dr. Franje Tuđmana te omiljenoga zagrebačkoga gradonačelnika Većeslava Holjevca, koji je u to vrijeme obnašao i dužnost predsjednika Matice iseljenika Hrvatske, kao i predsjednika Hrvatske akademije Amerike ing. Karla Mirtha. Ta su trojica hrvatskih intelektualaca, sa svojim suradnicima, bili u središtu integracijskih procesa iseljene i domovinske Hrvatske sedamdesetih godina, u vrijeme komunističkog sustava SFRJ.

U povodu 40. obljetnice Deklaracije, Hrvatski državni arhiv (HDA) priredio je 15. ožujka izložbu na kojoj je prvi put javnosti predstavljeno, na 16 panoa, stotinjak originalnih dokumenta iz fondova HDA.

Deklaracija je objavljena 17. ožujka 1967. u tjedniku *Telegram* nakon što je tekst oblikovan u Matici hrvatskoj i nakon što su ga potpisale mnoge hrvatske znanstvene i kulturne ustanove i pojedinci.

Objavljivanje toga dokumenta kojim se tražio ravnopravni položaj hr-

vatskoga jezika u ondašnjoj federaciji odmah se pretvorio u prvorazredan politički događaj, kaže autorica izložbe Marina Škalić, arhivska savjetnica. Izložba na osnovi izvornih dokumenta tadašnjih vlasti, kao i društveno-političkih organizacija, rasprava, zaključaka i odluka, pokazuje način na koji se tijekom ožujka i travnja 1967. na svim republičkim razinama provodilo političko nasilje. Pojava Deklaracije kao poticaja, ne samo na području jezika, nego i cjelovitoga kulturnoga, javnoga i političkoga života, smatra se kao stvarni početak Hrvatskoga proljeća. Silovita reakcija koja je uslijedila protiv Deklaracije, njenog duha i značenja, zajedno s različitim metodama političkoga ušutkavanja i onemogućavanja njenih začetnika i potpisnika, podsjeća autorica izložbe, trebala je u korijenu sasjeci svaku ideju nacionalne emancipacije.

Među iseljeničkim udrugama koje su odmah podržale Deklaraciju valja izdvojiti Hrvatsku akademiju Amerike iz New Yorka, kome je tada predsjedavao Karlo Mirth.

Slijedom povijesnih zbivanja, Hrvatska akademija Amerike (HAA) utemeljena je 19. travnja 1953. sa sjedištem u New Yorku, na poticaj Clementa S. Mihanovića (1913.-1998.) i Waltera J. Reevea (1915.-

1958.) te našega poznatoga emigrantskoga pjesnika Antuna Nizeteta (1913.-2000.).

Glavni poticaj povezivanju iseljeničkih i domovinskih intelektualaca dao je povjesničar Franjo Tuđman (1922.-2000.), koji je kao direktor zagrebačkoga Instituta za historiju radničkog pokreta i član Odbora Matice iseljenika posjetio HAA u ljeto 1966. i sastao se s vodstvom Hrvatske akademije Amerike, u kojem su bili Karlo Mirth, Jere Jareb i Mato Meštrović, u New Yorku te s predstavnicima hrvatskih uglednika iz Clevelanda. Tada je dogovorena ozbiljna suradnja, ali brzo je spriječena progonima i Tuđmanovim zatvaranjem. I Većeslav Holjevac, u svojoj knjizi »Hrvati izvan domovine«, tiskanoj godine 1967., naveo je Hrvatsku akademiju Amerike kao vrlo važnu hrvatsku organizaciju te je zbog toga posljiše prozivan kao osoba koja održava veze s neprijateljskom emigracijom.

Hrvatska akademija Amerike objavila je 19. travnja 1967. Izjavu kome je podržana Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika.

Vesna KUKAVICA,
urednica Hrvatskoga
iseljeničkog zbornika

sebi imaju nešto fundamentalističko. Liberalno demokratski projekti globalizirajućeg svijeta nose u sebi sadržaje sekularnoga fundamentalizma. Ako se, primjerice, do krajnjih granica apsolutizira jedan projekt liberalno demokratskog podrijetla, kao što je EU, u vidu odgovora na globalizaciju ili konkurenciju drugim globalnim igračima, zatim ako se govori o projektu bez alternative, neupitnosti i jednom putu, onda se takvi projekti mogu svrstati u ono što je Eisenstadt opisao u izdanak ili uradak fundamentalističkih pokreta sekularna predznaka.

Ako projekt počiva na dogmi, onda ukida pravo kritičkoga mišljenja, koje se u avanturu kritike ne upušta iz razloga rizika i straha da to isto mišljenje od strane moćnih dogmatika ne bi bilo proglašeno euroskeptičnim. Kritičko mišljenje iskače iz glavne nekritičke ili dogmatske struje mišljenja, koja traži bespogovorno vjerovanje projektu, a ne oslanjanje na vlastiti razum, čemu nas podučavaju filozofije racionalizma i prosvjetiteljstva, bacajući nas tako, da parafraziram Kanta, u stanje nepunoljetnosti, dovodeći nas u poziciju ovaca za lagano šišanje čija se vuna može dobro prodati.

Može li se isključivanjem kritike i strahom od slobodnoga govora zboriti o liberalno demokratskoj dimenziji projekta ili pak o opakim zastranama koji ukidaju slobodu mišljenja? Jedan put, jedno središte, ista ili unifikacijska regulacija, krastavci iste veličine, jedna zaglupljujuća birokratska propaganda sa svojim istinama i monopolom istine? Negdje je to sve viđeno? Valjda negdje u povijesti? Ali od te gospode nikakve koristi! Onda se javlja potreba za pojašnjenjem.

U dogmatskoj i netolerantnoj atmosferi valja reći da nitko nije protiv ideje (vječnog) mira, ali je protiv, već uviđajućih, totalitarizirajućih zastrana, pa bi se svatko morao zamisliti i o toj dimenziji projekta i kritički okrenuti glavu od njih, tj. izaći iz stanja nepunoljetnosti.

Drugi primjer sekularnoga fundamentalizma je tržišni fundamentalizam, kao dijete neoliberalizma, koji je promaknuo i apsolutizirao tržište kao novog boga novca i uređenja života u svijetu svjetskoga gospodarstva. Ne može se svrstati u koncept druge protomodernosti, ali mu neka obilježja protomodernosti mogu pripisati oni koji uviđaju njegovu isključivost spram drugih modela tržišta, primjerice socijalno tržišnoga gospodarstva.

Na svršetku komentara normalno slijedi i nekakav sažetak i zaključak. Opasnost fundamentalizma različitih predznaka je u razaranju normalnosti i sredine čovjekova stajanja, u rušenju praga tolerancije te u mogućnosti sukoba. Ovdje se radi o pokušaju maksimalno objektivna uvida u pogibeljnost od destruktivnosti »novog mračnoga doba dogmi« i potrebi zagovora razbora, blagosti, umjerenosti u objašnjenju jedne pojave suvremenoga svijeta, kojoj su pluralizam i skepsa ljuti protivnici ili detonatori njihovih dogma, pa su ti isti fundamentalizmi iz svoje bunkerske perspektive spremni na rafalnu paljbu po antidogmatskim glavama.

Po onima, dakle, koji služeći se vlastitim razumom i temeljem kritičke prosudbe ne prihvaćaju ništa a priori zdravo za gotovo. Ne prihvaćaju biti ovcama za šišanje, već nadasve slobodno lebdećim i mislećim osobama.

Dinko ŽIBRAT

